

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

S T U D Y

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2018

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 36.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Pale le tsa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso/Terama	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso TSE PEDI.
Dithothokiso tseo o sa di rutwang – O TLAMEHA ho araba potso ena.

KAROLONG YA B: PALE LE TSA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PALE LE TSA BOHOLOHOLO) LE YA C (TERAMA)
  - Araba dipotso tsa padi le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
  - Araba potso E LE NNGWE E TELELE YA MOQOQO le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 6 ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
  - Potso e telele ya Dithothokiso e lokela ho arajwa ka mantswa a 250–300.
  - Dipotso tse telele tsa Padi le Terama di lokela ho arajwa ka mantswa a 400–450.
  - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
  - KAROLO YA A: Metsotso e 40
  - KAROLO YA B: Metsotso e 55
  - KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlalisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO TSA KGALE

Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso TSE PEDI feela ho tse na.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Majakane'	Potso e telele	10	7
2. 'Mahlomola a Afrika'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
3. 'Ka pene letsohong'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
4. 'Setsokotsane'	Dipotso tse kgutshwane	10	10
5. 'Ba ileng ba ile'	Potso e telele	10	11
6. 'Ke ne nka balehela kae?'	Dipotso tse kgutshwane	10	12
7. 'Exoda'	Dipotso tse kgutshwane	10	13
8. 'O wa ka ke wa hao'	Dipotso tse kgutshwane	10	14

MMOHO LE

Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHA ho araba potso ena

9. 'Ikeletse'		10	15
---------------	--	----	----

ELA HLOKO: Araba potso E LE NNGWE e telele le E LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso E LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

PALE: Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.

10. <i>Botsang lebitla</i>	Potso e telele	25	16
11. <i>Botsang lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Diepollo</i>	Potso e telele	25	19
13. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	19
14. <i>Mme</i>	Potso e telele	25	21
15. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	21
16. <i>Tutudu Ha e Patwe</i>	Potso e telele	25	23
17. <i>Tutudu Ha e Patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	23

KAPA

TSA BOHOLOHOLO: Araba potso e le NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

18. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Potso e telele	25	25
19. <i>Ke qati e a lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	25

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**Araba potso E Le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.**

20. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele	25	28
21. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	28
22. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele	25	31
23. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	31
24. <i>Lejwe La Kgopiso</i>	Potso e telele	25	34
25. <i>Lejwe La Kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	34

ELA HLOKO: Dikarolong tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e nngwe e lokela ho ba ya di dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane	1–8	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	9	1	
B: PALE (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	10–17	1	
KAPA B: TSA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	18–19		
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	20–25	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le e NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–9). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 8). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 9, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

MAJAKANE – T Leballo

1	Boikaketsi ke ba eng mokanaka,
2	Boikalatise ke ba eng ngwaneso,
3	O rera toka pelo e emere lefu,
4	O rera pholoso moya o le mafito
5	O kgotshe mabifi o tletse phetsetso.
6	Majakane ha se ho nyefola,
7	Ba bolela ha ba pholositswe ba kganya,
8	Ba bolela ha ba bang e le bahetene ba tala,
9	Dihele di ahlame di ba letetse,
10	Mollo wa sebabole o tuka o ba emetse.
11	Majakane ha se ho makatsa,
12	A tshaba lefu ho feta bahetene,
13	A tshosa bahetene ka mollo wa dihele,
14	A tshosa makwala ka bohloko ba dihele,
15	Radifereko le ho mmona ba eso mmone.
16	Boi ke ba eng bana ba toka?
17	Boi ke ba eng le le bahalaledi?
18	Boi ke ba eng le sebeleditse toka?
19	Jesu makwala ha a dumelle.
21	O roma Kgabariele ho a thiba,
22	Majakane ha se ka bokwala,
23	A tshepa fatere ho feta marena,
24	Ntweng kwana motho a balehe,
25	A tene borikgwe bo shebile morao,
26	Ditjhonopo di benya ka maraong.

Sekaseka thothokiso ena, mme o bontshe kamoo sethothokisi se sebedisitseng karaburetso kateng ho hlakisa molaetsa wa yona. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

MAHLOMOLA A AFRIKA – T Leballo

- 1 Utlwang seboko Afrika ho hlomola,
 2 Utlwang selo Afrika ho haula,
 3 Seboko ke sa masea nthwana tsa batho,
 4 Sello ke sa basadi bathwana ba batho,
 5 Masea a lla sa mmokotsane selo,
 6 Basadi ba lla tsa mapalesapelo dillo.
- 7 Mmadihlofa ya tswele le moleketla,
 8 Mantshilontshilo ya mokokotlo o sephara,
 9 O tswetse poho tse melala e thata,
 10 O tswetse marole a masapo a thata,
 11 Tsweleng la hao ba antse thuto,
 12 Fubeng sa hao ba antse botho.
- 13 Le hoja o le motle o kgahleha,
 14 O kgabile ka dithaba o boheha,
 15 Mariha o apara bosweu o tsoteha,
 16 Hlabula o apara botala o rateha,
 17 Ba hao bomadimabe ke ba eng?
 18 Wa hao molato ke wa eng?
- 19 Kajeno naha e tshehla e sehlefetse,
 20 Kajeno metsi a ptjhele ke sekoboto,
 21 Tlala ke ya bojadikata sellela,
 22 Masea a bolawa ke tlala sellela,
 23 Tjepa di nkwa ke letswetla lenyelenyele,
 24 Dikgutshwane di bolawa ke tlala moqhobololo.

- 2.1 Qolla lentswelekgohledi le sebedisitsweng molathothokisong wa 23 bakeng sa lentswe dikgomo. (1)
- 2.2 Sehlo se ikutlwahatsang thothokisong ena yohle ke se jwang? (1)
- 2.3 Hlalosa kganyetsano e hlahellang temanathothokisong ya 3 le 4. (2)
- 2.4 Phetapheto ya mantswe e tshekalletseng e sebedisitsweng melathothokisong ya 4 le 5 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 2.5 Bolela hore mothofatso o sebedisitsweng molathothokisong wa 8 o matlafatsa moelelo wa molathothokiso oo ka tsela e jwang. (2)
- 2.6 Na sehlooho sa thothokiso ee se nyallana le dikahare tsa yona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KA PENE LETSOHONG – TM Lekitlane

1 Ka hanong le ha ke itholetse ho feta lefatshe,
2 Ke sa ahlamise molomo ho ipuella,
3 Eka ke Morena pela Bafilisita,
4 Ha se hore ha ke na maikutlo.

5 Ka la ka leleme ha ke sa re letho,
6 Ha ke iketse ho bua lolololo ke ho tinnngwe,
7 Empa ka pene letsohong lena la ka,
8 Nka o tsholela masaakokometse wa makala.

9 Ka pene letsohong nka o bolella,
10 Ka o jwetsa a pelo mabinabine,
11 Wa ba wa utlwisisa a ka maikutlo,
12 Wa itela ho phela le nna ka ho hlokang kgutlo.

13 Ka pene letsohong nka o tshepisa,
14 Ka etsa e ngotsweng fatshe kanothata,
15 Wa ba wa bona ba ka botshepehi,
16 Wa bona hore ke fela ke le motho.

- 3.1 Qolla lebitsomamarane le sebedisitsweng molathothokisong wa 14. (1)
- 3.2 Qotsa polelwana ho tswa temanathothokisong ya 2 e bolelang hore sethothokisi se kgona ho ngola dintho tse ngata ka pene ya sona. (1)
- 3.3 Phetheletso e fumanwang molathothokisong wa 1 e thusa jwang ho hlakisa moelelo wa thothokiso ena? (2)
- 3.4 Anastrofi e hlahellang molathothokisong wa 11 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 3.5 Maikutlo a ikutlwahatsang thothokisong ena yohle ke a jwang? (2)
- 3.6 Sekaseka tshebediso ya lentswe lena 'ahlamisa' le sebedisitsweng molathothokisong wa 2 bakeng sa lentswe lena 'bua'. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

SETSOKOTSANE – PM Ramathe

1 Jo, rona nthwana tsa batho!
 2 Ra le bona moepa monyolosathaba,
 3 Tsokotsane sa mohlolo ho tuba,
 4 Sa tuba ho paka mapalesapelo.

5 Tsokotsane sa mohlolo ho phoqa,
 6 Sa phoqa mmaditshibana hoja a itebetse,
 7 Ditsuonyana a di phutha mofela,
 8 Tlasa mapheo ya eba letlaburu.

9 Tsokotsane sena ke se jwang banna,
 10 Ke se soto se soro sa dipolayano,
 11 Tsokotsane sa diboko le menyepetsi bathong,
 12 Tsokotsane sa dillo le mahlomola diphoofoolong.

13 Shebang hodimo le bohe dipampiri di pheuwa,
 14 Di pheuwa sa masiba ntho tse bobebe,
 15 Di pheuwa di bapala sa mafokotsane nonyana tsa pula
 16 Tsokotsane sa fiela mabala diotlwaneng.

- 4.1 Qotsa lentswe temanathothokisong ya 2 le bontshang hore ditsuonyana di ile tsa mathela ho mmatsona di petetsane ha di bona setsokotsane. (1)
- 4.2 Lentswe lena 'Jo' le hlahellang molathothokisong wa 1 le totobatsa sehlo sefe? (1)
- 4.3 Hlalosa hore mantswa ana 'soto' le 'soro' molathothokisong wa 10 a hlakisa moelelo wa molathothokiso oo jwang. (2)
- 4.4 Fana ka moelelo o otlohileng wa polelo ena 'Tsokotsane sa fiela mabala diotlwaneng' e hlahellang molathothokisong wa 16. (2)
- 4.5 Akaretsa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE feela e jereng mohopolo wa sehloho. (2)
- 4.6 Tshohla katleho ya sethothokisi ka tshebediso ya karaburetso thothokisong ena. (2)

[10]

POTSO YA 5: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

BA ILENG BA ILE– JG Mocoancoeng

- 1 Diolo tse ngata, tse motopo,
- 2 Mahlabatheng kwana Sahara,
- 3 Di supa moo re phomotseng,
- 4 Bahale ba ntwana Hitlara,
- 5 Sera sa tokoloho.

- 6 Re ne re bitswe ke balaodi,
- 7 Ba re e wetse kgomo Yuropa,
- 8 Ra tela menyaka le maifo,
- 9 Ho e namola e kgubedu,
- 10 Ntwana mahlomola.

- 11 Setumo e ne e se sepheo sa rona;
- 12 Dikgabiso re ne re sa di natse,
- 13 Ho lwana e ne e le mosebetsi wa rona,
- 14 Re lebaleng, le itshebeletse.
- 15 Ba ileng ba ile.

- 16 Leha re le hole le lona,
- 17 Re arohantswe ke dithota le mawatle,
- 18 Ka dipelo re haufi,
- 19 Lona, tswelang pele,
- 20 Re tla ithoballa.

Sekaseka thothokiso ena, mme o bontshe kamoo sethokisi se sebedisitseng anastrofi kateng ho hlakisa molaetsa wa yona. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswa a 250–300.

[10]

POTSO YA 6: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

KE NE NKA BALEHELA KAE? – KPD Maphalla

- 1 Eitse ha a se a papaetse, Mohahlaula.
 2 Dinaha tsena a se a di paroleditse;
 3 Eitse ha a bona belo le fela thota e sala
 4 A itshetleha ka sefate, a sheba hodimo.
- 5 O ne a se a le mehwabadi, Mohahlaula,
 6 A le maoma a le metwa, a tshabeha,
 7 E ne e le kgale lefatshe le mo thetsaka,
 8 Le mo tshepisa ho lona borena bo sa felang.
- 9 Jwale a itshetleha ka sefate, Mohahlaula,
 10 Jwale a sheba hodimo lehodimong mosepedi;
 11 A hweshetsa ka la boikokobetso a bua le Modimo
 12 A re ke ne nka balehela kae, Ntate?
- 13 Ke ne nka balehela kae Ramahodimo,
 14 Ke ne nka balehela kae ha ho le hobe?
 15 Ha meya ya bophelo e foka haholo
 16 Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?

- 6.1 Qolla molathothokiso O LE MONG temanathothokisong ya pele moo ho sebedisitsweng kgefutsohare. (1)
- 6.2 Ke lentswe lefe temanathothokisong ya 3 le re bolellang hore sethokhosi se ne se buela fatshe ha se bua le Modimo? (1)
- 6.3 Anastrofi e hlahellang molathothokisong wa 8 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 6.4 Bohlokwa ba lebotsi le sebedisitsweng molathothokisong wa 12 ke bofe? (2)
- 6.5 Hlalosa kganyetsano e hlahiswang ke melathothokiso ya 5 le 8. (2)
- 6.6 Sekaseka tshusumetso ya tshebediso ya sehlooho sa thothokiso ena, mme o bontshe kamoo se thusang ho matlafatsa molaetsa wa sethokhosi kateng. (2)

[10]

POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

EXODA – JG Mocoancoeng

1	Pele-a- pele, Aforika!
2	Re hopotse fatsheng la nala,
3	Fatsheng la boiketlo le tokoloho,
4	Fatsheng la tshepiso, Kanana.
5	Hatang hantle, MaAforika!
6	Balehelang sehloho sa Egepeta,
7	Egepeta eo re iphumanang ho yona;
8	Bokgoba ba Aforika Borwa.
9	Lwanang hantle, MaAforika!
10	Lwanelang ditokelo tsa lona,
11	Lwanang jwalo ka Baiseraele;
12	Le tshepile Modimo.
13	Tadimang pele, MaAforika!
14	Habang ho tshela lewatle,
15	Lewatle le letsho, le lefifi;
16	Ho hloka thuto.

- 7.1 Phethapheto ya moelelo e fumanwang melathothokisong ya 2 le 3 e sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 7.2 Molathothokisong wa 7 lentswe 'Egepeta' ke seemela. Fana ka lentswe le emetsweng ke Egepeta. (1)
- 7.3 Akaretsa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehloho. (2)
- 7.4 Bohlokwa ba lekgotsi le sebedisitsweng molathothokisong wa 13 ke bofe? (2)
- 7.5 Hlalosa hore ke sehalo se jwang se totobatswang ke thothokiso ena yohle. (1)
- 7.6 Na sethothokisi se atlehile ho bapisa thothokiso ena le ditaba tsa 'Exoda' tse fumanwang Bibeleng? (2)

[10]

POTSO YA 8: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse e latelang.

O WA KA KE WA HAO – KDP Maphalla

1	Mmamele hle nnake, moratuwa,
2	Mamela phororo ya maikutlo ke ena;
3	Ntho ena ha se phororo ke sekgohola,
4	Kgohola sa maikutlo ha se na thebe,
5	O wa ka, ke wa hao.
6	Bobedi re ba Modimo.
7	Le ha mme le ntate ba ka ntahla,
8	Le ha baena ba ka ntlohela seemeng;
9	Le ha metswalle yohle e ka mphuralla
10	Ha o le teng ho nna ke ka morena;
11	O wa ka, ke wa hao.
12	Bobedi re ba Modimo.
13	Le ha nka tshwelwa ka mathe, ka hlapaolwa,
14	Ka rohakwa le ke dihole ke di tseba,
15	Le ha nka nkelwa melamu ka kgakgathwa,
16	Ha ba ha latwa le tsona dikwakwa ka hlhlathwa;
17	O wa ka, ke wa hao.
18	Bobedi re ba Modimo.

- 8.1 Qolla lentswekgohledi le moleng wa 8. (1)
- 8.2 Bohlokwa ba kgonyetso e fumanwang molathothokisong wa 4 ke bofe? (2)
- 8.3 Akaretsa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehloho. (2)
- 8.4 Sehlo se ikutlwahatsang thothokisong ena yohle ke sefe? (1)
- 8.5 Ke maikutlo a jwang a totobatswang thothokisong ena yohle? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 8.6 Tshohla ka tshetshefo tshusumetso ya tshebediso ya mantswe ana 'phororo' le 'sekgohola', mme o bontshe kamoo a thusang ho matlafatsa molaetsa wa sethothokisi kateng. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHA ho araba potso ena.

POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

IKELETSE – KPD Maphalla

1	Ikeletse, ikeletse moreso,
2	Ha o sa ikeletse o tla eletswa ke mang?
3	Tadima hle metswalle e phaphathehile.
4	Le ya hlooho ya kgomo kajeno e kgwetjhile.
5	Ikeletse, ikeletse kgutsana,
6	Tona mahlo o tlohele ho thibasela;
7	Dira ke tseo di apere setswalle,
8	Hlokomela marumo ka dikobong.
9	Ikeletse, ikeletse hle nnake,
10	Ikeletse hle, o phahamele marole;
11	Hlokomela hle dilalome di tswile letsholo,
12	Le matsukunyepe ke ao a tonne mahlo.
13	Ikeletse, ikeletse nnake
14	Ha o sa ikeletse nna ke tla etsa jwang?
15	Fadimeha hle, maraba a tletse lefatshe,
16	Le mamena metjheng ha a na palo.

- 9.1 Serehello se sebedisitsweng molathothokisong wa 8 se thusa jwang ho utlwisisa mola oo? (2)
- 9.2 Qotsa lentswe temanathothokisong ya 2 le hlalolang ho tshwarwa ke boroko. (1)
- 9.3 Karaburetso e hlahellang melathothokisong ya 15 le 16 e sebedisitse ka sepheo sefe? (2)
- 9.4 Hlalosa sehlo sa thothokiso ena, mme o be o tshehetse karabo ya hao. (1)
- 9.5 Akaretse thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)
- 9.6 Sekaseka tshebediso ya lentswe lena 'kgwetjhile' molathothokisong wa 4 bakeng sa 'phaphathehile' e moleng wa 3. (2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PALE LE TSA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, ya mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PALE**POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Tseleng ke mophetwa ya hlokang boikarabelo. Sekaseka ntlhakemo ena, mme o bontshe hore ho hloka boikarabelo ha hae ho ntshetsa pele kgohlano jwang. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****TEMA YA A**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

E ne e le ha ho ntse ho qoqwa moo ha ho utlwahala modumo wa dikoloi tse pedi tsa mapolesa mane mmileng o moholo. Di ne di tla di habile polasing ena. Tsa fihla tsa emisa mane tlaase ha monga sebaka. Ka mora metsotso e se mekae, tsa boela tsa kena tseleng. Ke moo ho ileng ha tla foromane, mme ya bitsa setjhaba ho kgobokana lepatlelong. Eo o ile a tsebisa setjhaba hore se itlhokomele, dikebekwa tsane tse ntseng di batlwa hohle di teng mane dithabeng. Ho fumanwe diaparo le dithunya tse tharo tse utswitsweng ka lehaheng le leng. 5

Setjhaba sa kgotsa. Sa qala ho tshoha. Kgele! Athe dikebekwa di ntse di le teng haufi moo? Tsietsi le Tseleng le bona ba kgotsa. Athe dikebekwa di ntse di le thabeng haufi moo? Ebe ba ntse ba etsa eng moo dithabeng nako ena kaofela? Mehlolo ke dinoha, mesenene ke batho. Athe batho re ntse re feta difing tsa dikebekwa. Tjhee, mehlolo ke dinoha! 10

E ne e le mantsiboya ha koloi e nngwe ya vene e itokisetsa ho tsamaya. E ne e le koloi ya lehehle le leng la monna, ya neng a bonahala haholo hore ke kgale a di etsa. Ho ne ho hlakile hore ke mohahlaula wa dithota, ke lekanyane le dumelang hore ho phela le diretsana. Tsietsi a otlala Tseleng ka leihlo. Tseleng a utlwisisa. 15

Tseleng a ikatametsa ho kgalala ya rona. Koloi e ne e se e ntse e duma, empa monga yona a eme pela yona, a ntse a momamoma mopotjwana.

'Hona ha e duma ka mokgwa ona, o tsebe e se e habile dibaka.'

- 11.1 Bolela hore ke eng e qositseng Tsietsi le Tseleng hore ba iphumane ba le sebakeng seo ba leng ho sona. (1)
- 11.2 Ke ka lebaka la eng ha Tsietsi a ne a batlwa ke mapolesa? (1)
- 11.3 Mohanuwa o ne a qoswa ke eng hore a batlele Tsietsi dinokwane tse neng di mo tsoma nyene le bosiu? (1)
- 11.4 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse tomatso e hlahellang kamora ditaba tse qotsong e kahodimo e amanang le monna eo ho thweng ke lehehle? (3)
- 11.5 Bapisa semelo sa Motjhesi le sa monnamoholo wa ngaka eo boTsietsi ba ileng ba mo palamisa tseleng. (2)
- 11.6 Hlalosa kamoo kotjane ya ntate wa Tsietsi e bakileng tharahano kateng paleng ena. (2)
- 11.7 Sekaseka thehello ya lebitso lena 'Tseleng' paleng ena. (2)

MMOHO LE

TEMA YA B

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Motwaitwai ona le ona e ne eka le ona o tlile mokateng. E ne e se mohlolo ha a ne a apere tse ntsho hobane lengolo la memo le ne le boletse hore motho a ka apara kamoo a ratang kateng. O apere botsho motwaitwai, o tsamaya butle, o tebisitse maikutlo.

Motwaitwai ona o fihlile ho ntse ho binwa yona pina eo ya monyaka, 'THABANG LE NNA.' Motwaitwai o ile wa fihla wa kena hara mokgopi. O ne o sa bososele. O ne o sa bue. O ne o sa bontshe maikutlo a mofuta ofe kapa ofe. Motwaitwai o ile a thalatsa habedi kapa hararo, yaba o a bososela. O bososela jwalo ka motho ya kgotsofetseng, ya elellwang hore ditaba di tsamaya ho ya ka metjha. 5

Motwaitwai wa fohla hara mokgopi, wa leba thekong e ka pele. Ke moo batho ba bang ba ileng ba elellwa hore ekaka taba e teng. Ba bang ha ba a elellwa, ba ntse ba ipinela. Motwaitwai wa atamela Sekama Molollope, wa fihla wa ema haufi le Mosela. Motwaitwai wa ntsha lengolo, wa le neheletsa Mosela. Mosela a le nanabela, a le tadima. Mokgopi wa kgutsa tu! Sekama Molollope a tona mahlo. Mosela a ipalla lengolo. 10 15

A KO MPOTSETSE HO SEKAMA MOLOLLOPE HORE O NE A BOLAEANG TSELENG MOLAKOLAKO.

Eitse Mosela a sa bala lengolo, yaba Motwaitwai o se a hoeletsa ka lentswe le phefa, 'THABANG LE NNA HOBANE KAJENO KE ATLEHILE, KAJENO KE FIHLETSE SEPHEO SA KA.' Setjhaba sa makala. Ho etsahala eng? 20

- 11.8 Motwaitwai o neng o apere diaparo tse ntsho e ne e le mang? (1)
- 11.9 Tholwana ya morusu e lebisitseng hore motwaitwai o be o fihle mokateng ona ka sepheo sa ho tla bolaya, ke efe? (1)

- 11.10 Tshohla mothipoloho wa pale ena. (3)
- 11.11 Tshohla hore sehlooho sa buka ena se thusa jwang ho pepesa mookotaba wa yona. (2)
- 11.12 Tlholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobbe. Ebe paleng ee ho jwalo na? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.13 Tshepiso eo Tsietsi a e entseng hodima lebitla la Tseleng e ntsheditse kgohlano pele jwang? (2)
- 11.14 Moruti Moshebi ke mofuta o jwang wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- [25]**

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**DIEPOLLO – T Seema**

Dikenkeng ke mophetwa ya nang le bomenemene. Sekaseka ntlhakemo ena, mme o bontshe hore ho ba le bomenemene ha hae ho ntshetsa pele kgohlano jwang. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****DIEPOLLO – T Seema****TEMA YA C**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

'Pelo ya motho ke tjhaba se hole, o se ke wa re o a mo tseba hobane o a ithetsa. Ha Pontsho a se a dula le nna lehaeng ho ne ho sena mathata qalong. Kamora nakwana a le teng dintho tsa qala ho fetoha, batho ba sebetsang le nna ba bua sena le sane ka yena. Ke nnete, ka nako tse ding o ne a fihla ka kgitla ho robetswe empa ke ne ke utlwisisa hobane mapolesa a ne a dula a ba setse morao. Ba ne ba etsetsa dikopano tsa bona tsa dipolotiki sekgukgung, batho ba dulang lehaeng bona ba ne ba sa batle le ho utlwa. Ke hopola mosadimoholo e mong tjena ya neng a rata ho itshehla thajana tjena, a bile a rata kwae ya leshabatlala. Nako e kgolo le e nyane ha a dutse, o tla bona a entse kootso a ntse a tsuba, a bile a bua a le mong.

5

'Ha o batla ho utlwa seo ba neng ba se bua ka wena ha o le siyo, o mo mamele ha a ntse a bua o tla utlwa hantle hore ba ne ba o seba ba reng. Letsatsi le leng ka fihla a bile a dutse pela heke, ka se ke ka mo dumedisa le ho mo dumedisa. Ka ithonakisa ntho e siyo fatshe.

10

'Ha se ntho eo re tla e kopa, ngwananyana enwa wabo ke setsetse, re tsoswa le bosiu ka mamati o a bula o a kena, o a bula o a tswa. Rona ka mona re phomotse re robotse.'

15

- 13.1 Diepollo le Pontsho ba ne ba amana jwang? (1)
- 13.2 Bolela lebaka le neng le etsa hore mapolesa a dule a batla Pontsho nako e kgolo le e nyane. (1)
- 13.3 Hobaneng ha Diepollo a ile a nka qeto ya ho falla lehaeng la maqheku? (2)
- 13.4 Mongodi o sebedisitse tomatso e iponahatsang kamora polao ya Kotsuwopo motseng wa Moemaneng ka sepheo sefe? (3)
- 13.5 Bapisa semelo sa malome Theko le sa rangwane Leemisa. (2)
- 13.6 Hlalosa kamoo ho fihla ha Pontsho Mangaung ho bakileng tharahano ya ditaba kateng paleng ena. (2)
- 13.7 Sekaseka thehello ya lebitso lena 'Dikenkeng' paleng ena. (3)

MMOHO LE

TEMA YA D

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

'Eitse ha ke hlahella lengopeng le leng ka teana le dintja tse pedi di lebile ho nna, tse kaakang! Ka lehlohonolo ka di bona di eso mpone, ka mathela sefateng sa tshinabele, yaba ke ingwamarela ka sona. Ha ke hlahela metsong ya sefate sena ka bona selomo se se lelele, yaba hona ke qalang ho tshoha. Ka ipotsa hore na ha ho ka hlaha motho kapa tsona dintja tsena tsa mpona, ha ke na mokgwa o mong ha e se ho tsubella hona selomong sena. 5

Ngwanaka mahlo ke diala, a tshela noka e tletse. Ha ke ntse ke itshwareleditse sefateng jwalo ka hlahella tlaase mane moo selomo se fellang teng. Ka utlwa ke sehwa ke mala, o ke ke wa nkgolwa ha ke re ho wena ke ne ke tla ke lebane le makolwane ao ke ileng ka kopana le ona. Ka bona dihlong tsa ha moshemane a kotsame, moqato a o lahletse thokwana jwalo ka mane. 10

'Ka tseba feela hore ha e mong wa bona a ka mpona feela haeso ke naheng. Ka dinako tse ding Modimo o etsa mehlolo. Moo ke ntseng ke ngwamaretse sefate jwalo ka utlwa ntho e batang e nthetsa. Ho ya ka moo ke neng ke tshohile kateng ke ne ke itse le ha ho ka hlaha masumuhadi wa motonana, nke ke ka hoeletsa kapa hona ho baleha. Ke ne ke sa tshohela ho phela. Ha makolwane a tswang mophatong a etla a lebane le wena, hangata monna haholoholo ha e le leqai o ne a menahana le mehlala ba sa le hojana. 15

- 13.8 Diepollo o ne a tswa kae, a e ya kae, ha a tla kopana le dintja tse pedi? (2)
- 13.9 Kgohlano e neng e atisa ho iponahatsa pakeng tsa Rangwane Leemisa le Mmapelepele e ne e qholotswa ke eng? (1)
- 13.10 Hlalosa sesosa le ditlamorao tsa ho baleha ha Diepollo lapeng ha malomae moo a neng a holela teng. (2)
- 13.11 Tlholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobo. Ebe paleng ee ho jwalo na? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 13.12 Na ketsahalo ya hore Nkgono Motsokapere a tshwarwe lesakeng la Moeketsane a ilo loya e nyallana le tikoloho ya teng? (2)
- 13.13 Ebe o ka re Nkgono Motsokapere ke mofuta o jwang wa mophetwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Diseko ke mophetwa ya tjhitja. Sekaseka ntlhakemo ena, mme o bontshe hore ho ba tjhitja ha hae ho ntshetsa pele kgohlano jwang. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake****TEMA YA E**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Ketso ena, le mokgwa ona wa Tsekiso wa hlaba bohlokong ho Dikeledi, a maketse hore ke ka baka lang Tsekiso a etsang tjena, eka o mo etsa sephoqo pela bana ba bang. Ebile hona ka nako eo, a utlwa banana ba bang, ba neng ba sa mmuise ba re o a ikgantsha hobane o tswa pele dithutong, ba keketeha, setsheho e le se phoqang.

Tshepe ya sekolo ha e lla, Dikeledi wa batho o ne a se a batla ho lla ha ho uwa dithapelong tse qalang sekolo ka mehla. E ne e le yena ya yeng a phokole sefela ha thapelo e tshwerwe ke titjhare Masitha, wa sehlopha sa bona. Eitse ha ho thwe a phokole, a sa qala mantswe a pele, lentswe la tjha, ka baka la ho phokolela pina hodimo. Ba bang ba mo tsheha, yaba jwale ngwana batho o robehile pelo ho qeta. Le ha ba ile ba kgalemelwa haholo ke matitjhare, le ke hlooho ya sekolo, seo ha se a ka sa tlosa sekgobo se pelong ya hae. O ne a qete letsheare leo a sa utlwe hantle se rutwang. Leha a botswa potso e bonolo, o ne a sa kgone ho e araba.

Pheletsong ya tsatsi leo le bohloko, sa tswa sekolo se sa hane. Yare ha ba qeta ho hlwekisa, a nka dibuka, mme a nka tsela ya hae ya mehleng le metswalle ya hae. Ba ya feta le ka mane ka moo ba neng ba rerile ho kopana le Tsekiso.

- 15.1 Ke ketso efe e ileng ya hlaba Dikeledi bohlokong, mme e ile ya mo ama jwang dithutong tsa hae tsa letsatsi leo? (2)
- 15.2 Sesosa sa kgohlano pakeng tsa Tsekiso le Dikeledi ke sefe? (2)
- 15.3 Mongodi o sebedisitse tomatso e hlahiswang ke ketso ya Diseko ya ho tshela mobu lebitleng la Mme e le sesupo sa eng? (3)
- 15.4 Bapisa semelo sa Mmisi Lekena le sa Mme. (2)
- 15.5 Hlalosa kamoo ho jaka le ho hlokahalla ha Mme Sebokeng ho ntsheditseng ditaba tsa pale ena pele kateng. (2)
- 15.6 Sekaseka thehello ya lebitso lena Mme paleng ena. (3)

MMOHO LE

TEMA YA F

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

Ha a fihla pelong ya sephuthelwana sena, a fumana ho na le ditshwantsho, tsa mmala o bosweu le botsho. A di ntsha hantle, hobane e ne e se e le tsa kgale, a sa batle hore di tabohe. Yaba o di lekola ka bonngwe. Ho sa pele a bona batho ba babedi ba apere diaparo tsa lenyalo. Monna o ne a apere hempe e tshweu twa! le sutu e ntsho. Molaleng ho le serurubele se setsho. Mosadi yena o ne a apere mose o mosweu, a kwahetswe ke lesira le lelelele sefahlehong, jwalo ka motho ya nyalwang a e so ka a e ba le ngwana, jwalo ka ha e ne e le sesupo mehleng eo. Letsohong a tshwere dipalesa. E ne e le batho ba batjha, ba apere hantle, aparo tsane tsa kgale, tse ntle. A sheba se seng, a bona se na le baetsana, ba teetse mokgwenyana le monyaduwa hare. Ba le batle hle. Basotho ba mora Mokgatjhane. Ha a se a di bone kaofela, a di kenya potlolomenteng.	5 10
Ka ha ditshwantsho e le dintho tse hohelang, tse yeng di hohela motho hore a di tadime hape, a di ntsha hape, a di lekodisa. Ke hona kgetlong lena moo a ileng a hlokomela hore motho enwa, monyaduwa enwa e motle, ke Mme, ha e ne e sa le kgarebe. Ho ne ho bonahala hore yena o mo tsebile a se a sotlehile, le tshiu di se di iketse. Setshwantshong mona e ne e le kgarebe, a raohile, a eme tswe, leha hlooho e ne e kobotetse ...	15

- 15.7 Bolela ntho E LE NNGWE e neng e amanya Thollo le Mme. (1)
- 15.8 Lokodisa ka ntlha TSE PEDI tse ileng tsa etswa ke Diseko ha a qeta ho fa bashanyana potlolomente ya Mme hore ba e ise habo Teboho. (2)
- 15.9 Lefu la Mme le thusa jwang ho fihlisa pale ee sehlohlolong sa ditaba? (2)
- 15.10 Ho ratana ha Tsekiso le ngwanana wa sekolo sa Lekwa Shandu ho thusitse ho ntshetsa pele tharahano ya ditaba jwang paleng ee? (2)
- 15.11 Hobaneng ha ho nepahetse hore ebe Dikeledi o ile a nahana hore Rakgadi o tla mo nahanela hampe ka ho thola ha hae tjehelete? (2)
- 15.12 Mpuse o bile le seabo sefe ntshetsopeleng ya pale ee? (2)
- [25]**

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Thebe ke mophetwa ya tletseng mano le boqitolo. Sekaseka ntlhakemo ena, mme o bontshe hore ho ba le mano le boqitolo ha hae ho ntshetsa pele kgohlano jwang. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA G

Ha kereke e tswa Tutudu o lebile ha hae jwalo ka mehla, mme ka pelong a ikutlwa a imolohile haholo. Hobane a kene ka tlong, a ba lahlela dibuka tafoleng, le yena a itahlela betheng. A qala a bososela: A ba a tsheha a le mong e le ha a ipotsa hore hantlentle ho etsahalang ka yena. O batlile a fetoha seilatsatsi ho se mabaka. A boela a iqabola. Ha ho ne ho uwa ka maikutlo ao a ka be a se a phuthaphuthile mehaswana: a ba a le tipatipa ho tswa ka hara motse ona. Mohlomong o thusitswe ke ho hloka moo a ka yang hobane o ne a sena mang wee. A tebisa mehopolo: A thuisa molaetsa wa moruti wa tsatsi leo.

5

Thabo e ne e boetse pelong ya hae leha ho ne ho ntse ho e na le leswitinyana la bodutu le neng le sira thabo eo ya hae. Leha ebile e le motho ya tlwaetseng ho itulela a le mong, a ntse a etsa hona le hwane, mohlang oo a hla a ikutlwa a lahlehile. Maikutlo ao a lakatsang ho itebatsa ona a mo etela kgafetsa. A ba a bona hantle hore mona Thabure ha se moo a tla dula, haholoholo hobane ke moo ho na le ba mmonang e le sera. Takatso ya dijo e le siyo. Ka hoo a ka a bo re shwa.

10

Tselaneng tse lebang mahae moqoqo e ne e le Tutudu. Batho ba baholo ba kgotsa ba sa tswa kgotsa. E ntse e le, 'Ngwana a etsa diaba enwa, batho ra ba ra hopola mehlang ya rona.

15

- 17.1 Ke ka lebaka la eng ha Tutudu a bososela hakaana? (1)
- 17.2 Ke eng e neng e etsa hore Tutudu a be le maikutlo a ho phutha mehashwana ya hae a tsamaye? (1)
- 17.3 Bolela molemo O LE MONG oo Seipobi a o etseditseng Tutudu, o ileng wa etsa hore Thebe a ikwahlaye. (1)
- 17.4 Fana ka moelelo o otlohileng o bolelwang ka mantswe ana, 'Ka hoo a ka a bo re shwa.' (1)
- 17.5 Hlalosa hore Tutudu ke mofuta o jwang wa mophetwa. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 17.6 Ke ketsahalo efe e bontshang hore Dikgapane ke mophetwa ya sa kgoneng ho emela qeto ya hae ya ho tlo lokisa sekolo sa Sedibeng? (1)
- 17.7 Ke mofuta ofe wa kgohlano e hlahiswang ke Tutudu ha a re Thabure ha se moo a tla dula teng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.8 Tharahano paleng ena e qala ho iponahatsa ketsahalang efe? Hobaneng o realo? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA H

Tutudu a re kgwapho! A mathela fenstereng; a ba a bula kgaretene. Ha a etsa jwalo mahlasedi a letsatsi a re tjhapha ka tlong. A bona ditiletile tsa bana ho leba dikolong tse fapaneng. Batho ba baholo le bona ba ne ba le tipatipa ho theohela tlase phuleng moo boholo ba bona bo sebetsang teng. A bula kgaretene ka lehlakoreng la sekolo sa Sedibeng. Le teng a bona e le mohoula wa bana ho theohela sekolong. A kgoroha ho ya tafoleng; a phamola watjhe; a sheba nako. A leba pompong ya metsi; empa ho e na le ho e bulela, a e tshwara feela. A boela betheng. A fihla a kgumama pela yona. A leka ho rapela, empa a timellwa. Ha mpa ha itlela mantswa a tlwaelehileng: 5

'Le ha nka tsamaya kgohlong ya moriti wa lefu nke ke ka tshoha bobele ha bo le bong' Ha a phahama moo, a boela fenstereng hape. A pikitla mahlo. A shebisisa. A bona matshweletshwele a motse ona wa Thabure a lebile nqa sekolong sa habo. A boela a sheba watjhe hape. Ha a fumana hore o setswe hona ho se nang thuso, a etsa qeto ya ho se ipotlakisi. A hlapa jwalo kamehla, empa a makala ha a qeta ka pele. A apara. A tlama thae. Pele a tswa a phumola seeta hape. Le sona sa dumela. Ha a ya a lebile monyako letswalo la mo re ntse! Ka yona nako eo sele ya hae ya bontsha ho amohela molaetsa. A o bala: 'Lerato, qoba ho tla sekolong hona jwale. Ho hobe.' 15

- 17.9 Bolela hore maikutlo a Tutudu a totobatswang qotsong e ka hodimo a bakilwe ke ketsahalo efe. (1)
- 17.10 Hlalosa hore mantswa ana a 'Le ha nka tsamaya kgohlong ya moriti wa lefu nke ke ka tshoha bobele ha bo le bong' a sibolla eng ka tumelo ya mongodi. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.11 Pheletso ya pale ee e iponahatsa mothating ofe? (2)
- 17.12 Tlholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobele. Ebe paleng ee ho jwalo na? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.13 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse tomatso e hlahiswang ke ketsahalo eo ho yona Ntefeleng a fumanwang a le mealong ya titjhere Tutudu? (3)
- 17.14 Sekaseka seabo sa Dimama ka hloko paleng ena. (2)
- 17.15 Ntsha maikutlo a hao ka ketsahalo eo ho yona Manthoto a ileng a ya sekolong ho ya tjoditsa Misterese Dikgapane. (2)

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohohoholo.

POTSO 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Maele a Basotho a re 'Mphempe e a lapisa, motho o kgonwa ke sa ntlo ya hae' Sekaseka tshomo ya Mmutlanyana le Taumoholo, mmoho le seboko sa Batlokoa mme o bontshe kamoo maele ana a iponahatsang kateng tshomong le thokong ena. Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450

[25]**POTSO YA 19: POTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA I**DITHOKO TSA MARENA****MASOPHA (NTWA YA TLOKOENG)**

- 1 Tsatsi la tjhaba, la lahla mahlasedi;
- 2 Morena le yena a lahla makgotla:
- 3 A bitsa Metloenya, a bitsa Leoli;
- 4 Eitse ho Makesi a e yo di ja.
- 5 Eitse hoja ditsebe di utlwile,
- 6 A qahamisa ditsebe sa phokojwe,
- 7 A utlwa ho thwe moletsi wa Matsitsa,
- 8 Letane wa mmaleta a mekgosi
- 9 Letile Kabai le Setloboko.
- 10 Tshiya ya motse wa Mohato, Masopha,
- 11 A ema a lebella Sekonyela
- 12 Mohale ya mano mangatangata.
- 13 Ntshitse Ntsane wa Basieng,
- 14 Ntshitse Ntsane ka lefarung,
- 15 A ya beha ka pele ho Moshoeshe
- 16 A re: 'Mohapi wa kgomo tsa hae
- 17 Ke yane e sa le a tlolela ka bohaleng.'
- 18 Kulubutu, mmamaja kgomohadi,
- 19 Mmamaja tshwane ya boMaethe!
- 20 Ha le le bakaale, ba Mokoteli,
- 21 Le le bakaale ba Mokhachane,
- 22 Ha le ke le tswala Mmamononoane!
- 23 Moshoeshe o mo tswetse Ramahlolela,
- 24 A tswala e motjha wa mohlankana;
- 25 Tswetse e motjha, pulamadiboho!

- 19.1 Moelelo o otlohileng o fumanwang mantsweng ana 'La lahla mahlasedi' ke ofe? (2)
- 19.2 Masopha o ne a ahile motseng ofe? (1)
- 19.3 Fana ka lebitsotheneketso LE LE LENG la morena Masopha le hlahellang molathokong wa 7. (1)
- 19.4 Tshwantshanyo e fumanwang molathokong wa 6 e thusa jwang ho matlafatsa moelelo wa molathoko oo? (2)
- 19.5 Ebe Sekonyela o hlahoswa e le mophetwa wa semelo se jwang thokong ee? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.6 Akaretsa diketsahalo tsa thoko ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka yohle.

TEMA YA J

'DITSHOMO TSA DIEMAHALE'

Ho thwe ho ne ho e na le phoofolo ya tonanahadi e neng e bitswa kgodumodumo. Ena phoofolo e ile ya ja makgomo, dinku, dintja, dikgoho le batho kaofela. Ho ile ha pholoha mosadi a le mong feela wa moimana. Mosadi enwa o ne a ikgakanya ka ho itlotsa ka molora hore ha kgodumodumo e tla a be a ipata ka serobeng sa dikgoho. Jwale etlare ha e sheba ka serobeng e bone eka ke lejwe ka moo. Ka tsatsi le leng 5
eitse ha e qeta ho ja batho, ya tsamaya ho ya lekgalong. Ka lebaka la ho kgora haholo ya sitwa ho feta ka lekgalong. Mosadi ewa wa moimana a beleha ngwana moshemane.

Ha a qeta ho mmeleha a ya thoteng ho ya batla moitedi hore a tsebe ho tlotsa ngwana hore kgodumodumo e se mo je. Ha a kgutla thotobolong a fumana moo a siileng lese a 10
ho dutse mohlankana a tshwere lerumo le kwakwa. Mosadi enwa a botsa ka ho makala hore lese la hae le kae?
Monna a re: 'Ke nna mme.'
Jwale mmae a re: 'Ngwanaka ke ne ke sa o tsebe!'
Jwale a re: 'Na batho ba ile kae?' 15
Jwale mmae a re: 'Ba jewe ke kgodumodumo,'
'Le dikgomo?'
'Ee.'
'Le dintja?'
'Ee.' 20
'Le dikgoho?'
'E'.
'E kae?' A re: 'Tswaa o bone, ngwanaka.' Jwale ngwana a tswa, a ema hodima serobe; mmae le yena a hlwa. Jwale a mo supisa, a re: 'O a bona mola lekgalong?'
'Ntho yane e thibileng lekgalo, e kang thaba, ke yona kgodumodumo.' 25

- 19.7 Nnetefatsa maele ana ka ho bontsha kamoo mosadi a neng a etsa kateng hore a se bonwe ke kgodumodumo. 'Lekanyane ho phela le diretsana' (1)
- 19.8 Bontsha kamoo mongodi a sebedisitseng tomatso kateng tshomong ena. (3)
- 19.9 Ebe o ka re mophetwa eo e leng mohanyetsi tshomong ee ke mang kapa ke eng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.10 Hlalosa tikoloho le nako tseo tshomo ena e etsahalang ka tsona. (2)
- 19.11 Hlalosa semelo sa moshanyana Sankatana ka ntlha E LE NNGWE. (2)
- 19.12 Mookotaba wa tshomo ee ke ofe? (2)
- 19.13 Ho ya ka ditaba tsa tshomo ena, hlalosa hore ke hobaneng re ka re setjhaba sa tshomong ena ke baphetwa ba tjihitja. (2)
- 19.14 Kgodumodumo e sebedisitswe e le letshwao la eng bophelong ba batho? (1)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Haeba o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Athe haeba o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale o tlameha ho araba ya moqoqo.

POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'HA LE THAKGISWE' – M Leduma

Tshwantshisong ena ho bonahala kgohlano e le pakeng tsa bojakane le setso. Tshohla kamoo mongodi a atlehileng kateng ho pepesa diketso tsa bohanyetsi ho ntshetsa pele kgohlano tshwantshisong ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400 – 450.

[25]

POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

SEYALEMOYA – RH Moeketsi

'SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA' – J Radebe

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA K

(Ke ka bona bosiu boo. Ka tlong ha Mokeo, o dutse le mosadi wa hae Mmanthako.)

MMANTHAKO: Eja dijo tsena tsa hao ntate hle, o se ipolaise pelo ka masawana a tjena bo ntate Mokeo.

MOKEO: Ke kgathatsehile haholo mme, le ha wena o e bitsa masawana ntho ena. Ha Tholang a le siyo ka tlong, ho fihlela ka nako ee, o kae? 5

MMANTHAKO: Empa ntate akere o tseba lebaka la ho ba siyo ha hae? Ngwana eno o a kula ntate, etswe ha a qale ho nna a tsamaya ka nako tsena! Ha a phela ho hang ngwana eo wa rona.

MOKEO: Se ka nkgalefisa, mosadi. O batla ke o jwetse sefahlamahlo hore o leshano Mmanthako? O leshano he ke o jwetse! 10

MMANTHAKO: Ke leshano ha ke reng jwale, basadi?

MOKEO: O leshano ha o re Tholang o tlwaetse ho nna a ba siyo hae mona ho fihlela ka nako ena! O leshano o le tjena Mmanthako, mme kannete ngwana enwa o ntse a senngwa ke wena. Ke tsela tse ntjha tsena tseo a di tsamayang! 15

MMANTHAKO: Ke se ke sentse ngwana ka ho etsang jwale Mokeo? Hei! O a tseba o a ntlholla jwale!

MOKEO: Ke tla o hlolla hantle, ho se tjena! Ka mantswe a mang o tseba hantle moo Tholang a ileng Mmanthako. Ke ka lebaka lang o mo sireletsang tje? 20

MMANTHAKO: Ha ke mo sireletse, etswe ha ke tsebe moo a ileng teng hle ntate Mokeo. Empa akere o a tseba hore Tholang moya oo wa hae wa bothuela, oo rona re leng batswadi ba hae re o kgellang fatshe, o mo tsekedisa tjena?

- 21.1 Bolela hore ke ka lebaka la eng ha Mokeo a hana dijo qotsong e ka hodimo. (1)
- 21.2 Ha Mmanthako a re 'Tholang o a kula' hantlentle o tshwerwe ke eng? (1)
- 21.3 Tholang o amana jwang le dibapadi tsena tse pedi? (1)
- 21.4 Kgohlano e iponahatsang qotsong ee ke ya mofuta ofe, mme sesosa sa yona ke eng? (3)
- 21.5 Hlalosa hore o ka re semelo sa Ramanaka se jwang ho latela ditaba tsa tshwantshiso ee. (2)
- 21.6 Tikoloho eo Ramanaka a neng a phela ho yona e mo fetotse mme e mo entse motho eo ekang ke phoofolo. Na o dumellana le maikutlo aa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.7 Ntsha maikutlo a hao ka maemo ana a ditaba ao ho ona Tholang a hlwahlwaelang le masiu bitsong la moya wa bothuela. (2)
- 21.8 Ho ya ka ditaba tsa tshwantshiso ee, o ka re Ramanaka ke sebakadi se tshitja kapa se sepapetlwa? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

'SEKGOBO SA TSHIFANALEHATA' – J Radebe

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama yohle.

TEMA YA L

(E ntse e le ka bona bosiu boo. Ke hona kwana dikgohlong mme Tholang o ntse a tsamaya moo ho hlileng ho tshabeha teng.)

THOLANG: Ke tsamaile tsela e telele, ke sa fihle moo ke yang ... E, lapeng lesa moo ke leng ngwana a le mong feela. Helang! Kganya ke yane moo e panyapanyang teng! Ebe ke mang? Ke ilo kena teng, ke be ke kope 5 boroko. Mehlolo ka nnete, pina ya ka e hana ho tloha molomong:
'Ke ya haeso ke ilo kopana,
Ke kopane le ntate Mokeo,
Ke kopane le mme Mmanthako. 10
Moya ona o a ntsukutla,
Kajeno ke a hlwahlwaela,
Ke qabane le ntate Mokeo,
Badimo ba ka, nthuseng,
Moya wa ka o kokobebe ...'
E, ke fihlile jwale ... empa ho a tshabeha mona ... ekaba ke sefeng 15
sona sebaka see ... Ke utlwa meriri ya ka e baleha ... Ke motho ya
emeng mane ... Kapa mahlo ana a ka a nthetsa na?

RAMANAKA:	(O <i>sebakana</i>) Ebang o motho ya tlang kwano ho nna, tsamaya hantle, moo ho se nang meutlwa e hlabang teng!	
THOLANG:	Jo! ... O mang ntate? ... O mang hle?	20
RAMANAKA:	(O <i>sebakana</i>) Ke re o hlokomele mono moo o leng teng, esere wa hlajwa ke meutlwa ... Hore na ke mang ha se lebaka! O tlile ho nna na, moradi?	
THOLANG:	E ... eya ntate ... nna bitso la ka ke Tholang ... wa ntate Mokeo le mme. Mmanthako ... ke ...	25
RAMANAKA:	Ho lokile he ngwanaka, theola matswalo ao a hao, hobane o bolokehile ha o le mona ha ka ... Feela a ko mpoelle, o batlang le masiu tjee moo?	
THOLANG:	Ke motho wa moya ntate, mme ke wona o ntshitseng ka tlong heso ... moya wa bothuela! Ke wona o nketsang hore ke lelere tjena.	30

- 21.9 Eitse ha Tholang a fihla ha Ramanaka, meriri ya hae ya baleha. Na ebe ketsahalo ee e a kgolweha? (2)
- 21.10 Sehlohlolo se hlahella ketsahalang efe tshwantshisong ena? (2)
- 21.11 Tomatso e sebedisitsweng tshwantshisong ena e iponahatsa jwang, mme e sebedisitswe ka sepheo sefe? (3)
- 21.12 Tlholo dingolweng ke ha bottle bo hlola bobele. Ebe mongodi o atlehile ho bontsha tlholo tshwantshisong ee ho ya kamoo tlholo e hlahellang kateng dingolweng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.13 Ketso ya Mokeo, ya ho nyatsa Mmanthako bitsong la hore Tholang o tlohile lapeng a ya moo ba sa tsebeng, e mo hlahisa e le seapadi sa mofuta ofe? (2)
- [25]**

POTSO YA 22: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Tshwantshisong ena ho bonahala kgohlano e le pakeng tsa bojakane le setso. Tshohla kamoo mongodi a atlehileng kateng ho pepesa diketso tsa bohanyetsi ho ntshetsa pele kgohlano tshwantshisong ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 23: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA M

MOFAMMERE:	Ho madimabe motho ya hanang keletso ya baholo ba hae. Ka mehla ya jwalo o ipiletsa bomadimabe boo a bo aparang bophelo bohle ba hae. Ho madimabe motho ya nahanang hore la hae ha le fahlwe. Ka mehla ya jwalo o ja ditsietsi tseo a di shabellang ka mahlomola le masisapelo. Ho madimabe motho ya bitsang tshepe tsa seisanone ya hlooho ya kgomo metswalle. Ya jwalo ka mehla o jewa ke nta tsa koba hae. Ntate Pitso, kgomo ena e ya dusa, mme ho se ho se ho kae e tswala.	5
PITSO:	Ke a utlwa, empa ha ke utlwisise Mofammere.	
MOJABENG:	O ka utlwisisa jwang o thatafaditse pelo ya hao feela batho bona ba mpolaela ngwana?	10
DISEBO:	Ntate, na o teng motho ya ka reng ha a bone hore na tsela eo Molefi a e tsamayang e lebisitse hokae? Na o teng motho ya ka reng ha a lemohe hore Molefi o wetse ho eo mosadi? E teng ngwetsi eo e reng ha matsala yona a e amohela ka kamohelo e mofuthu ya setso ebe e tla dulela ho bebera le ho botsa dipotso tse sa tsebisahaleng? Molefi ka nnete ...	15
PITSO:	Disebo, jwale wena o bua dife? Ako tlohele ho sulafaletsa Molefi mokete wa hae wa lenyalo.	
MOJABENG:	Ntata Molefi, tlohela Disebo a ntshe maikutlo a hae. Wena ke hore ha o bone hore ho na le seo monnamoholo ya manyoka eo a ntseng a se etsa ha ka moo? Haeba ho ne ho se jwalo, ke ka lebaka la eng ha Molefi a ile a fetoha sebopeho ...	20

- 23.1 Mofammere o bua ditaba tse temeng e ka hodimo a ipapisitse le ketsahalo efe? (1)
- 23.2 Fana ka lebaka LE LE LENG feela le etsang hore Mofammere a ngongorehiswe ke kamano ya Molefi le boNgatane. (1)
- 23.3 Ke dipuo dife tse buuweng ke Morongwe tse kgopisitseng Disebo hoo a qetelletseng a mo tshwere ka matsoho? (1)

- 23.4 Kgolwane le Pitso ba amana jwang? (1)
- 23.5 Molefi le Mofammere ba a tshwana ka maemo a thuto empa ba fapane haholo ha ho tluwa ntlheng ya bophelo. Ba bapise, mme o hlalose phapano ena ya bona. (2)
- 23.6 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse tomatso e iponahatsang tshwantshisong ena yohle? (3)
- 23.7 Tlholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobbe. Ebe mongodi o atlehile ho bontsha tlholo tshwantshisong ee ho ya kamoo tlholo e hlahellang kateng dingolweng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 23.8 Hlalosa kamoo semelo sa Molefi se bakang qwaketsano kateng lapeng la ha Pitso. (2)
- 23.9 Ntsha maikutlo a hao ka maemo a ditaba ao ho ona Molefi a hanang keletso ya mmae le metswalle ya hae ya hore a batle thuso ya ngaka ya methokgo. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA N

RAMAFOTHOLE:	Nxa, ha ba tsamaye! Hleka ba nahana eka re a ba kgathalla! Athe ha e le Mofammere yena o tla be a swabe. Ke a kgolwa o nahana eka ho nyollwa mosebetsing ho a qekiswa. Ha a tsebe hore ho tla nyollwa rona, yena a sale a ahlame. Mane mosebetsing ho shejwa hore na taba tsa motho tsa mosebetsi di eme jwang; eseng hore na setswalle sa hae le mookamedi ke se jwang.	5
MAPETLA:	Hao monna! o ka ikgathatsa ka ditseketseke tse kang boMofammere? Athe ha e le taba ya ho nyollwa ha lona mosebetsing yona le e tlohelle nna. Etswe le yena Molefinyana eo re lokela ho mo theola setulong. Ramafothole, le se ke la ba la lebala hore ke tseba ho sebedisa kepi ho epolla ditswamobung. Ke bua le lona tjena, tsane tsa hore ke di fe Ngatane di sebeditse.	10
NGATANE:	O reng na tau ya kgale? O re di sebeditse? Ako hlalose re tswe re utlwa hore na o re di sebeditse jwang.	
MAPETLA:	Ako bone! ke tsane ditseketseke tsane moo di potelang teng. Ruri ntho tsane ke dilathalatha. Ako bone kamoo Mofammere a obuselang ka mora Molefi kateng.	15
NGATANE:	Ako tlohele phauphau tsane tau ya kgale, o ke o arabe potso ya Ramafothole.	
MAPETLA:	Hoseng ke ile ka tsohella habo Molefi e le ha ke ne ke ilo di kototsa. Kwana ke ile ka ba maoto a matle hampe hobane ke ile ka fumana malomae Kgolwane a le teng. Kamoo ke ileng ka utlwa kateng, moeka o ne a tlo buisana le Pitso ka ditaba tsa Molefi le Montsheng. Ha ba ntse ba buisana, ke ile ka utlwa hantle ka ditsebe tsena tsa ka ha sephoqo sane se Molefi se kwenehela Montsheng.	20 25

- 23.10 Bolela hore ditlhare tseo Mapetla a di nehileng Ngatane di sebeditse ka tsela efe. (1)
- 23.11 Bontsha kamoo ketso ya Molefi ya ho hlala Montsheng e lebisitseng tharahanong ya diketsahalo kateng. (2)
- 23.12 Seabo sa Kgolwane ka ho dumellana le mohopolo wa hore Molefi o lokela ho ikgethela mosadi ke sefe ntshetsopeleng ya poloto ya tshwantshiso ee? (2)
- 23.13 Kgothlano e ka sehloohong ke efe tshwantshisong ee? (2)
- 23.14 Na o utlwela batswadi ba Molefi bohloko ha e le moo ngwana wa bona ya rutehileng a ile a qetella a feletswe ke mosebetsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- [25]**

POTSO YA 24: POTSO E TELELE YA MOQOQO**LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Tshwantshisong ena ho bonahala kgohlano e le pakeng tsa bofutsana le borui. Tshohla kamoo mongodi a atlehileng kateng ho pepesa diketso tsa bohanyetsi ho ntshetsa pele kgohlano tshwantshisong ena.

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450

[25]**POTSO YA 25: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA O

(Ke phirimana ha Mohlouwa. O mmoho le mofumahadi wa hae Mmabatho.)

MMABATHO:	(O shebahala o sa thaba.) Ke a ipotsa hore ho tlile jwang hore o qetelle o ahetse mantswe a ka lesaka. Mohlouwa.	
MOHLOUWA:	Ke ile ka jella tshisinyo ya hao masapo a hlooho. Mmabatho, mme ka mora moo yaba ke nka qeto ena ke sa qeaqee. Ha ke batle hore ka moso mona o be o ntjoditsa ka hore ke nyatsa maikutlo a hao.	5
MMABATHO:	Feela phalo e eme le lesemela ho nna mona. Hohang ha ke utlwisisi hore hobaneng o sebeditse ditaba ka pelenyana tjena, hoba o ne o eme ka lerapo thabeng ha ke ne ke sisinya hore o tebele dikebekwa tsena tsa bomatjekelane mosebetsing.	10
MOHLOUWA:	O tjho jwang jwale, mme? Hona ke eng e ka ha o a thaba tjee?	
MMABATHO:	Ha se hore hakalo ha ke a thaba, feela le hoja ke hlatswehile qati hore ebe o kgonne ho nyaola Tsietsi mosebetsing, empa ke makatswa ke hore hobaneng o tlohetse Thapelo morao. Ha ke re nonyana tsa siba le le leng di fofa mmoho.	15
MOHLOUWA:	Se tatele moro nama e so butswa, Mmabatho. Mokgwaka ke ye ke rate hore ke sebetse ditaba ka manane hore ke se iphumane ke ikentse tshotso dinaleng. Etlare ha nako le motsotso di dumela ke tla bona ka ho feta hore ke etsa jwang ka Thapelo.	
MMABATHO:	Feela ke ne ke ile le kgongwana hodimo hore o tla ba tebela ka bobedi, etswe menwana kaofela e supa ho bona mona hore hohang ha ba di hadikela ho di ja ba le tjena.	20

- 25.1 Ke ka lebaka la eng ha Mmabatho a sa thaba qotsong ena? (1)
- 25.2 Bolela hore Mohlouwa le Mmabatho ba amana jwang. (1)
- 25.3 Ebe mohlohlelletsi ke mang tshwantshisong ee? (1)
- 25.4 Ebe o ka re seapadi seo e leng molwantshi tshwantshisong ena ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 25.5 Ketso ya Pheleu, ya ho dumellana le Mohlouwa ha a leleka Tsietsi e mo lahisa e le seapadi sa mofuta ofe? (1)

- 25.6 Tlholo dingolweng ke ha botle bo hlola bobbe. Ebe mongodi o atlehile ho bontsha tlholo tshwantshisong ee ho ya kamoo tlholo e hlahellang kateng dingolweng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 25.7 Bontsha kamoo mongodi a hlahisitseng tomatso tshwantshisong ena kateng, o be o bolele hore o e sebedisitse ka sepheo sefe. (3)
- 25.8 Bontsha kamoo seabo sa Seipati se ntsheditseng pele tharahano kateng tshwantshisong ena. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso yohle.

TEMA YA P

NALEDI:	(O hlatswa diphahlo.) Abuti Tsietsi, hantlentle o tla ipolaisa kgera tjena ho fihlella neng na? Ke lemohile hore boholo ba nako o bo qeta mane ha Mmadibabe le metswalle ya hao. Ke a ipotsa hore o tswa phamola kae boitshwaro bona, hoba mehlolo e tjena o ne o sa e etse ha o ne o sebetsa.	5
TSIETSI:	(O hloko hla lehoporo a nto fupa mothamo.) Ke leka ho itebatsa masisapelo a fatshe lena ha o bona ke iketlile ka mokankanyane tjena, mosadi. (O beha lehoporo ka pela hae.) Ha ke na matshwenyeho ha ke le mane ha Mmadibabe.	
NALEDI:	E-e, aubuti Tsietsi, hohang ha ke utlwisisi hore o bolelang ha o re o itebatsa mathata ka ho ja makamotela. Hona ke mang ya itseng ho wena jwala bo lebatsa motho masisapelo a lefatshe?	10
TSIETSI:	Naledi, ha ke a ikemisetsa ho ngangisana le wena kajeno, hoba ke a tseba hore mokgwa wa hao o lefere lena la haesale.	
NALEDI:	Le jwale ha ke utlwisisi hore o bolela jwang ha o re ke lefere, aubuti Tsietsi. Ho e na le hore o tsohelle difemeng jwalo ka banna ba bang, o bona ho le molemo hore o dule lapeng mona o kgaqane le majwala, etlare hosane ha bo o qaka jwalanyana bona boo o ipolaisang bona tjena, o tla lla sa mmokotsane, o re o loilwe!	15
TSIETSI:	Ha ho phoso le teng ha nka lla sa mmokotsane. Ha ke re moholwanao ke yena ya ntshenyeditseng mosebetsi. Ho ja e ne e se ka yena, nka be ke se mona le mona ka bophelo.	20

- 25.9 Ho ya ka qotso ena, Tsietsi o re o nwa jwala ho itebatsa matshwenyeho. Ebe mathata a hae a tla fela ha a tahlilwe ke kgera? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 25.10 Sepheo sa mongodi ka ho hlahisa Naledi a tjodietsa Tsietsi ho ya batla mosebetsi ke sefe tshwantshisong ee? (2)
- 25.11 Pheletso ya pale ee e hlahisa Tsietsi e le seapadi se hlolwang ke maikutlo. Nnetefatsa mohopolo ona. (2)

- 25.12 Totobatsa ketsahalo e ileng ya lebisa hore Naledi a qetelle a dumetse ho utlwana le Mohlouwa o be o bontshe kamoo sena se hodisang kgohlano tshwantshisong ena kateng. (2)
- 25.13 Ketsahalo ya ho utlwana ha Naledi le Mohlouwa e fihlitsitse sehlohlolo sa tshwantshiso ee jwang? (2)
- 25.14 Na o utlwela Mohlouwa le Mmabatho bohloko ha e le moo pheletso ya bona e bile lefu le sehloho la ho kgakgathwa ka selepe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80